

Prosim za poslušanje.

Ni je takó škodljive reči na svetu, de bi brez vse koristnosti bila: takó tudi mravlje. Mravlja je več sort, od katerih pa le dvé, k večimu tri sadne drevesa nadlegvajo. Sredstev pa, z katerimi jih ljudje pokončati ali saj iz sadnih dreves pregnati obetajo, je silno veliko znanih.

Od strupenih reči, z katerimi se ne samó mravlje, temúč tudi druge živali pokončati dajo in po katerih lahko tudi človeško življenje v nevarnost pride, ne bom kar besedice govoril; ampak le sredstvo bom oznanil, od kteriga samó mnogoverstni merčesi in pa tudi mravljinci pocepajo; to le je: Vzemi dva dela v prah stolčeniga kamna, ki se šveršpat imenuje in en del lugaste soli (Pottasche), *) deni te dve reči v železnim piskru ali v kaki drugi trdni posódi na óginj, de se práv dobro razbelite in skupej zmešate; potem pa, ko se je ta zmes dovolj razhladila, jo večkrat v merzli vodi izpêri, de nepotrebno sol odpraviš. De se bo pa to ložeji doglalo, se mora po tem ravnanju dobljena bela štupa nekoliko minut v vodi premešavati; potem pa tako dolgo pri miru pustiti, dokler h dnu ne pade; vóda se polahkama ocedi in štupa, kar jo je na dnu, se posuši in za rabo ohrani.

Ta zmes se takó le porabi: 1 del imenovane štupe se z 2 delama medú zmeša, kterimu se nemalo vóde prilije in se potem v majhne posódice dene, ki se h drevesam, na ktere mravljinci lazijo, postavi; ali se pa z njo drevesne debla, kake 3 palce na široko, krog in krog pomažejo; pri visocih drevesih pa ondi, kjer se veje pričnejo. Od tega mazila drevó ne občuti kar nobene škode; ta štupa ni nevarna ne ljudem, ne drugim živalim, ampak le samo merčese pomori.

Kdor si pa take štupe, z katero se tudi šurki pokončajo, sam delati noče, si jo lahko v štacuni gosp. Kuka in Hudovernika v Ljubljani, ali pa pri gosp. Lud. Reditu v Šiški pri Kovaču pod imenom: „Štupa zoper šurke,“ kupi.

De ne bodo mravlje na sadno drevje, posébnó spomladi ob času cvetenja zahajale, pomaga tudi tisti kraj drevesa, kjer mravlje gori in doli lazijo, z apneno vodó, h kateri se tudi nekaj vóde od kuhaniga tobaka in pëlina prilije, večkrat politi ali poskropiti; kar tudi mišičevje ali drevesne uši urno prežene in pokonča.

Če se drevje na jesen ali pa na spomlad z apneno vodó pobeli, mravljinci ne bodo zahajali na-nj; červi, ki so se po deblih vgnjezdili, in gosencne zalege bodo konec vzele; in drevesna koža bo na novič oživéla.

Dovelj sim dosihmal od škodljivosti mravljincov govoril; čas je, de tudi kaj od njih koristnosti povém.

Resnica je, de škoda, katero mravljinci na drevju napravijo, ni takó velika, kakoršno si jo tisti sadjorejniki mislijo, kteri življenja imenovanih živalic ne poznajo. Mravljinci so veliki sladkoustniki, zatorej vseskozi po drevesnih ušeh in družih merčesih sledijo, kteri sladak sok od sebe dajajo. Zavoljo tega se mravljinci nar raji le tistih dreves

*) Enako sredstvo svetjejo tudi gosp. Pirc v „krajnském vertnarju,“ stran 89 rekoč: Če tedaj mravlje najdeš, ga z lugam polij, ali pa z kropam popari. Nar hitrejši pa jih pomoriš, če jim medéno ali cukrasto vodo z podašnam zmešano, v kaki posódi pod drevó postaviš; na enkrat bodo mrtve, ktere bodo to pokusile. Pa to stori takrat, kader čebele ne leté, sicer bodo tudi one po smert tje prišle.

Vredništvo.

derže, na kterih se uši vgnjezdijo, kterim nikakor ne škodjejo, ampak jih še pred drugimi merčesi in sovražniki varjejo, in po tem takim veliko družih škodljivih červov in gosenc pokončajo, ktere bi sicer drevju in zelenjavi veliko škode napravile. Po vsi pravici se zamore reči, de je že več ko polovica tistiga cvetja in rastnih mladik na drevju, ktere so spomladi mravljinci oblezli in nagrizli, že poprej od družih majčkinih merčesov, kteri so svojo zalego na-nje zapredli, poškodvana bila, de so tedaj mravljinci v temle práv nedolžni. Še clo hvaléžni moramo mravljincam biti, de so ob enim z pokončanjem taci cvetnih popkov neizmerno zalego škodljivih červov in dolgonosnih kebrov pokončali, kteri bi bili, če bi se bili izlegli, veliko več škode pri sadnih drevesih napravili, kakor mravlje.

(Konec sledí.)

Metljaji na jetrih (Leberegel).

Od gosp. M. Turina, nadučitelja v Štajarskim Ljubnim smo pod nadpisom: Vprašanje in prošnja — ni davnej poslednji dopis prejeli:

„V našim kraju je letašno spomlad veliko ovac pocépalo, pa tudi veliko goveje živine zbolelo, od ktere se je veliko poklati moglo. Živina dobi na jetrih takó imenovane metúlje (Schmetterlinge) in mora čez neki čas poginiti, ovcam se ta bolezen tudi v možgane zastavi.“

„Nekteri kmetje pravijo, de ta bolezen od zavžitiga zeliša pride, katero nekteri karfulo, drugi pa bič (Binsenkraut) imenujejo, in na močirnih senožetih raste. Ni dolgo, kar je tukajšni teržki mesar kravo zaklal, in ko drob iz nje jemati začne, najde na jetrih veliko število metúljam podobnih živih živalic migljati.“

„Prosim ponižno, naj hvaljeno vredništvo to perloženo zeliše presodi, ali se od njegoviga zavživanja na drobu in v možganih goveje in ovčje živine take živali zarediti zamorejo ali ne? in ako ta bolezen ne izhaja od zavživanja imenovaniga zeliša, prosim, nam v „Novicah,“ berž ko bo mogoče, oznaniti, kakó se ta bolezen imenuje? od kod izvira? kakó se pri živini spozná, in kakó bi se ozdraviti zamogla?“

Iz serca radi na to vprašanje odgovorimo in povém, de je poslano zeliše zares bičje bilo, ki se po latinsko *juncus lamprocarpus*, po nemško *glanzfrüchtige Simse*, po slovensko karfula (?) imenuje. Vse bičje in ločje da sploh slabo klajo, ktera kri pokvari, in od kteriga, če ga je živina obilno ali dolgo časa jedla, mnoge bolezni izvirajo. Nar veči strup so pa take zeliša za ovce, zakaj stare skušnje že učijo, de se po njih neki červi na jetrih zaredé, ki se metljaji na jetrih (Leberegel) imenujejo, od kterih dostikrat cele čede pocepajo. Tudi pri govedih in prešičih se ti červi najdejo, pa ne takó pogostoma, kakor pri ovcah, kterih je na ti bolezni (Egelseuche) že več tavžent pocépalo.

Vsa druga bolezen so pa metljaji na možganih, kteri pri ovcah bolezen napravijo, ki jo vertoglavnost (Drehkrankheit) imenujemo in ktera ne pride od povžitih imenovanih zeliš, ampak od sončniga pripeka na glavo, velike vročine, soparčnih hlevov, obilne klaje, v rojstvu prijetiga (pojerbaniga) nagnjenja k ti bolezni i. t. d. Tudi červi, ki se na in v možganih najdejo, so vse druge podobe.

Metljaji na jetrih in v bližnjih žolčnih žilah so razne velikosti in farbe; nekteri so takó majčkini, de jih po širokosti gré 12 na en pale, so beli z zelenimi ali rujavimi liscami; nekteri pa so večí, skorej en pale dolgi, od žolca zelenkasti ali rujavkasti. Bolezen, ki jo naredijo, je dolgočasna, 3 do 6 mescov terpi, dostikrat se tudi čez leto vleče, preden cele jetra zgnijó in živinčeta pocapajo. Velikokrat se primeri, de se na jetrih zaklanih goved in prešičev imenovani červi najdejo, brez de bi bile živinčeta kaj bolehovala. Ta primerik tedej očitno kaže, de se jeterni metljaji v začetku bolezni ne dajo nategama spoznati in de se ko tat skrivej v živini vgnezdijo.

Perve znamenja te bolezni so: ovce začno hirati; ne jedó in ne prežvekvajo po navadi; bistro in rudeče žilice v očesih zginejo, oči obledijo ali pa kakor pri zlatenci ali rumenici (Gelbsucht) rumenkaste postanejo; gobec je žlezast in rumenkast, blato gre bolj poredkama od njih; včasih je trebuh na desni strani pod rebri otekel in boleč, zatorej bolna živina svojo glavo večkrat proti ti strani obrača; če ležé, slonijo na sprednih nogah, desno zadnjo nogo od sebe molijo; volna je vpadena. Ruménica, vodenica in driska so hude znamenja, ki kažejo, de se živinčetu ne more več pomagati.

Poglavitni vzroki metljajev so: Pomanjkanje žlahtnih in grenjkih trav, ktere so ovcam nar bolj priležne; močirne, nizke paše; mastne vodene trave; bičeje in ločje; deževno vreme; slabo posušena, sparjena klaja; mokri soparčni hlevi, nemarna strežba — z eno besedo vse to, kar živini drob, zlasti pa jetra in žole skazi.

Po zlo deževnih letinah in dolgočasnih povodnjih se imenovana bolezen večkrat ko kuga čez cele čede razširi in jih pomori, kakor se je to po veliko deželah posebno v letih 1816 in 1817 zgodilo. Tudi letašnja spomlad je v temle ovcam zlo nevarna bila.

Pomočkov je veliko svetovanih, malo pa poterjenih. Kmetovavec, ki si prizadeva, imenovane škodljive vzroke odverniti, nar bolj za svojo živino skerbí; ravno takó jo tisti nar bolj opravi, ki koj pri pervim začetku bolezni bolno živino zakolje in mesó in drugo drobje razun jetter, ki se morajo proč vreči, k pridu obérne.

Hribi in visoki kraji, kjer dosti grenjkih in žlahtnih zeliš raste, ali pa kaka pest ovsa med drugo dobro klajo, zamorejo vunder dostikrat začeto bolezen odgnati.

Nar bolji zdravila so te le: štupa od pelina, rožmarina, stolčena verbova ali hrastova skorja, janež, encjan (lucjan), kalmež, kimej, česen, brinove jagode, saje od peči, stolčen zelod ali ježica, divji kostanj, domača sol, grenjka sol. Od imenovanih zdravil se po tri ali štiri skupej zmešajo in živinčetu na dan po dve ali tri žlici dajajo.

Živina, ktero je ta bolezen že očitno napadla, se ne sme nikoli za plemo porabiti, zakaj veržene jagneta bojo pred ko ne metljaje dobile.

Po cesarskih postavah gré kupčija nazaj, če je kupec v dveh mescih zapazil, de imajo kupljene ovce metljaje na jetrih, in če je to napako ob tem času pri sodnji (rihtni) gosposki oznanil.

Dr. Bleiweis.

Prilike ali primere.

Komu me boš primeril? — je rekla resnica govorniku, ki se mu je eniga dne na vertu, ko je

ravno na govor mislil, z svojimi sestrami prikazala — komu me boš primeril, je djala; zakaj želim, de bi me ljudje, kér me viditi ne morejo, saj po podobah bolj spoznali, in se takó laži, mojih nasprotnic, lažej varovati vedili. — Govornik jo pogleda, nemalo pomisli, ter reče: Primeril te bom velki cesti, ktero je kralj sam narediti ukazal, de vsak, kateri hoče, lahko in brez nevarnosti zaíti, v poglavitno mesto pride: laži tvoje nasprotnice pa bom primeril goljivim stezam, ktere so sicer gladke in mehke, pa pred ali poznej sled zgubé, ali pa v gojzd zapeljejo, kjer ropavci prebivajo. —

Zraven resnice je stala majhna divčica nedolžnost. — Zdaj se govornik na-njo ozre, ter reče: Komu pa bom tebe primeril, ti nar blagši med divicami? — Nedolžnost ga prijazno pogleda, in se zasmehlja. — Primeril te bom, povzame govornik hitro besedo, primeril te bom nar lepši cveteči roži na vertu, ktera je kraljica vse lepote in vsih cvetlic; primeril te bom beli lilii na polji, kateri sam kralj Salomon zaviduje; primeril te bom veselimu škerjančiku, kateri se v vertincih visoko v zrak povzdiguje, in stvarniku svojo hvalno pesem prepéva. — Pa kaj je vse to protitvoji sreči in lepoti! Zatorej — primeril te bom angelčiku, kateri v človeški podobi prebiva.

Nemalo zadej od resnice in nedolžnosti je stala modrost, plemenitna in častitljiva gospá, z vpadenimi licami, nagerbanim čelam in sivimi lasmi; nje oblačilo je bilo rijave barve, in brez kinča (cira), nje pokrivalo nekoliko pokvečeno in globoko na oči pomaknjeno; na rokah vunder je imela zlate perstane z bliskajočimi kamni. Ravno je sedaj nekaj zamišljena v tla gledala. Ko glavo povzdigne, in kviško pogleda, se ji govornik prikloni, ter reče: Pripusti, visokorojena gospá! de se prederznem, tudi tebe ljudem v podobah kazati; zakaj močno želim, de bi oni tvojo plemenitnost spoznali, in se tvojiga neprecenjeniga sveta in pomoči obilniši posluževali. Veliko imam sicer podob, pod katerimi bi te zamogel ljudem naznanovati, tode nobene ne najdem, ktera bi tvojo imenitnost in koristnost zadosti razodéla. — Primeril te bom zlatimu ključu, kateri vse nar skrivneji shrambe odpéra, in katerih noben drugi ni odpreti v stani; — primeril te bom sprehajajočimu pri jezeru, kateri v jezero gleda, in v njem obraze tistih, kateri memo hodijo, vidi; — primeril te bom človeku, kateri v zemljo, in čez morje gleda, in kateri, desiravno od ljudstva in otrok zasmehovan, težo zraka in gorkoto meri, in zvezde na nebu prešteva: zakaj ti si nam plug in serp in koso znešla; ti si barkam pot v Ameriko in Avstralijo pokazala; ti si nam vremenik (barometer) in gorkomer (thermometer) naredila; ti nam leta in letne čase prerajtuješ, in si nam pratiko (kalender) v roke podála. — Primeril te bom divici stoječi na góri, ktera v eni roki križ derži, in z drugo se na zlato sidro (Anker) opéra, ter z povzdignjenimi očmi skoz černo tanjšico v nebo gle —

Dosti je, dosti! mu naglo v besedo pade prevzetnost, ktera je sedaj na enkrat, kakor vihár, z baharijo in sovraštvam vred k temu zboru pripihála. (Bila je visoke in tanjke postave, nje oblačilo je bilo drago in po nar novši šegi vezano; na rokah je imela veliko perstanov, vunder vse z golufnimi kamni; ravno takó tudi na glavi venec iz golufnih kamnov; nje obervi so bile visoko povzdignjene, in glava skoraj nemalo nazaj ver-